

Filozofija za otroke – Liza in etična raziskovanja

1. Prav in narobe - Ali lahko imamo živali radi, pa jih vseeno jemo (trajanje 10-12 ur):

Učenci naprej preberejo zgodbo v prvem poglavju.

Vprašanja za razpravo	Vaje v del. zvezku in druge naloge
<p>1. Kako naj živimo?</p> <p>Otroke očara zelo splošno vprašanje, kaj je dobro življenje - spraševanje in nepristransko ter objektivno odgovarjanje na to vprašanje sestavljata etično raziskovanje. Odkrivanje Lize na način dialoga omogoča spoznati dejavnike, ki jih je potrebno upoštevati, če želimo oblikovati svoj lasten etični pogled. Pouk z Lizo pomaga razumeti postopke, ki so bili koristni pri analizi in reševanju etičnih zadreg. Identificiranje teh postopkov je eden izmed glavnih ciljev etičnega poizvedovanja. Vendar pa se problemi iz resničnega življenja zelo redko prilagodijo že pripravljenim strategijam. Iz tega sledi, da je na vsakem posamezniku, da se odloči, kako in kdaj bo uporabil te postopke in tudi, da se tako odloči, kako bo živel.</p>	
<p>NAČRT POGOVORA: Kako naj živimo?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kaj najraje počneš? 2. Kaj ti v tvojem življenju največ pomeni? 3. Ali boš, ko odrasteš, še vedno rad/a počela iste stvari? 4. Ali se ti bodo zdele iste stvari pomembne, ko odrasteš? 5. Ali si srečen/srečna? 6. Ali bi bil/a rad/a srečen/srečna, ko odrasteš? 7. Ali obstaja kaj, kar ti pomeni več kot sreča? 8. Ali je mogoče biti popolnoma srečen? 9. Ali bi bil/a lahko popolnoma srečen/srečna v svetu, kjer bi vsi drugi trpeli? 10. Ali bi bil/a lahko srečen/srečna, čeprav bi počel/a stvari, ki bi povzročale trpljenje nedolžnim bitjem? 11. Ali bi raje počel/a stvari, ki bi bile drugim v veselje ali stvari, ki bi olajšale ljudem bolečino? 12. Ali bi rad/a živel/a tako, da bi pomagal/a izboljšati svet? 13. Ali bi bil/a lahko srečen/srečna, če ne bi imel/a niti enega prijatelja? 14. Ali bi bil/a lahko srečen/srečna, če bi bili vsi okoli tebe grdi? 15. Ali bi bil/a lahko srečen/srečna, če bi vsi znanci kar naprej lagali in poskušali prevarati drug drugega? 16. Ali bi bil/a lahko srečen/srečna, če ne bi mogel/a razumeti ničesar, kar se ti je zgodilo? 17. Ali bi ti bilo vseeno, če bi živel/a tako, da bi se zdelo prav vsem, samo tebi ne? 18. Ali bi ti bilo vseeno, če bi živel/a tako, da bi se zdelo narobe vsem, samo tebi ne? 	<p>- str. 13: Kako naj živimo?</p>
<p>Kdaj naj rečemo, da je nekaj "dobro"?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ali je neka stvar dobra zaradi tega, ker ti je všeč? 2. Ali je neka stvar dobra zaradi tega, ker je všeč mnogim ljudem? 3. Ali so jabolka boljša od pomaranč, ker jih imaš ti rajši? 4. Če nekaj hočeš, ali mora biti zato ta stvar dobra? 5. Če nečesa nočeš, ali je potem tista stvar slaba ali ničvredna? 6. Ali je mogoče, da imamo radi nekaj slabega? 7. Ali je mogoče, da vemo, da je nekaj slabo, in nam je to kljub temu všeč? 8. Če je nekaj dobro, ali je nujno, da bodo imeli ljudje to radi? 9. Če je nekaj dobro, ali je nujno, da bodo imeli ljudje to rajši kot nekaj slabega? 10. Če ljudje vedo, da je nekaj dobro in vedo, zakaj je dobro, ali je mogoče, da jim to še vedno ni všeč? 11. Ali je nekaj lahko dobro, čeprav je veliko stvari boljših? 12. Ali je nekaj lahko slabo, čeprav je mnogo stvari slabših? 13. Ali mislite, da če bi popolnoma razumeli razloge, zakaj je nekaj boljše od drugega, bi mogoče še vedno hoteli slabšo stvar? 14. Ali bi bilo lahko nekaj dragoceno, čeprav ne bi tega nihče cenil? 15. Ali bi bilo lahko nekaj zaželeno, čeprav si tega ne bi nihče želel? 16. Ali je lahko oseba, katere nihče ne mara, vseeno simpatična? 17. Kaj bi imeli rajši, nekaj ničvrednega, kar bi si vsi želeli, ali nekaj dragocenega, kar ne bi nihče hotel? 18. Kaj naj bi imenovali "dobro", tisto kar si ljudje želijo ali tisto, kar je vredno tega, da si ljudje to želijo? 	

<i>Vprašanja za razpravo</i>	<i>Vaje v del. zvezku in druge naloge</i>
<p>2. <i>Prav in narobe</i></p> <hr/> <p>NAČRT POGOVORA: Beseda "narobe, napačen"</p> <hr/> <p>VAJA: Kaj pomeni "prav/pravilen/pravica"? (*Delovni list, glej spodaj str. 15.)</p> <p>Navodilo: V naslednjih stavkih nadomesti besedo prav/pravilen/pravica z neko drugo besedo:</p> <ol style="list-style-type: none"> Očetu sem rekel, da imam tečaj iz risanja prav v bližini cerkve na Borovi ulici. Pravico imam povedati tisto, za kar mislim, da je res. Ali je prav, da si buden in razmišljaš o stvareh, ko ti je oče rekel, da pojdi spat? Suzana mi je povedala, da je čutila, da nekaj ni prav, ko je vstopila v sobo. Ko sem končal z nastopom in se vrnil med poslušalce, mi je oče rekel: "Prav dobro ti je šlo. Kar tako še naprej." Po dolgem prepiru s sestro sem rekel: "Prav imaš, prav in nočem se več pogovarjati o tem." Danes sem dobila nazaj domačo nalogo in učitelj je napisal "75% pravilno". Ko je Darka vstopila v sobo, je rekla: "Slika ni prav na steni. Nekaj ni v redu." Kadar pišem pesmi, dolgo iščem pravo besedo, da bi izrazila, kaj mislim. Imel sem prijatelja, ki me je poskušal prepričati, da je včasih prav, da te izključijo iz šole. Nisem se strinjal. Mislim, da ima vsakdo pravico do izobrazbe, ki ti je nihče ne more odvzeti. V matematiki je 4 vedno pravilen odgovor na vprašanje, koliko je 2 in 2. Edo mi je posodil denar in ne bi bilo prav, če mu ga ne bi vrnil. Mesec je prav nad našo garažo. Vidim ga skozi daljnogled. Marija je poskusila pravilno narisati obris Katjinega nosu. Po prepiru z najboljšo prijateljico včasih ne veš, kaj je prav storiti. Da bi jo prav kmalu poklicala, se zdi malce čudno. Vendar, če je ne pokličeš, se tudi ne zdi prav. <p>3. <i>Empatija – tudi jaz sem pes</i></p> <p>Lizo tako vznemiri ravnanje moškega s psom, da ga poskuša ustaviti in zakliče: "Tudi jaz sem pes!" Lizina identifikacija z žrtvijo, v tem primeru psom, je intenzivna in izrazita. Postavi se v vlogo psa. Kar se tiče spretnosti poizvedovanja, gre tu za prevzemanje perspektive nekoga drugega. Na to gledamo lahko tudi kot na dejanje empatije, če so poudarjene psihološke in čustvene komponente. Sposobnost, da se vživimo v vlogo nekoga drugega, je v veliki meri bistveno za etično izkušnjo. Prevzemanje perspektive nekoga drugega je pomembno za etično poizvedovanje, saj dovoljuje večjo objektivnost, tako kot astronomi opazujejo planet z različnih mest na zemlji, da ga bolje in bolj objektivno spoznajo.</p>	<p>← str. 14: Beseda »narobe, napačen« - str. 14: Ista in različna raba besede »narobe«</p> <p>- str. 15: Postavimo se v vlogo nekoga drugega - str. 16: Empatija</p>
<hr/> <p>NAČRT RAZGOVORA: Analogno razmišljanje v etiki</p> <hr/> <p>Mogoče si Liza lahko predstavlja, kako se pes počuti. (Temu včasih rečemo moralna domišljija.)</p> <p>Moralna domišljija lahko vključuje analogno razmišljanje. Razmisli in se pogovori o naslednjih situacijah. Ali vsebujejo analogije?</p> <ol style="list-style-type: none"> Ko je nekdo po nesreči spustil na Tomov nogo koš za smeti, se je Izabela poskusila spomniti, kako se je počutila, ko si je z avtomobilskimi vrati priprla palec. Tomijev oče je ostal brez službe in družini ni lahko. Jana pravi: "Tega si ne morem predstavljati. Moji starši so bili vedno zaposleni." Žanin brat je po nesreči pohodil mačkino tačko in mačka je glasno zamijavkala. Žana je dvignila mačko in jo objela ter rekla bratu: "Boli jo." "O ne," odgovori brat, "živali ne čutijo bolečine." Katarina se vsak dan prijazno pogovarja s svojimi rožami. Njena sestra ji reče: "Čemu se trudiš?" "Smešno," odgovori Katarina, "isto nekateri govorijo moji učiteljici slovenščine." 	

<i>Vprašanja za razpravo</i>	<i>Vaje v del. zvezku in druge naloge</i>
<p>4. <i>Kaj je pravica?</i></p> <p>Robert takoj izzove Marko, ki pravi, da se ustava sploh ne ukvarja z lovom. Vprašanje pravic je težka tema. Ko se pojavi v razredu, morate biti pripravljeni na veliko mero protislovnosti. Gre za zadevo, o kateri imajo mnogi vodilni teoretiki različno mnenje in tudi javnost si ni enotna.</p> <p>Mogoče je, da bodo nekateri vaši učenci dejali, da so pravice "dane od Boga". Spet drugi bodo mogoče mnenja, da pravice izhajajo iz narave. Nekateri bodo mogoče videli pravice kot izdelek človeškega duha (kot "samoumevne"). Spet drugi bodo iskali njihov izvor v družbi (Robert in Marko bi se lahko prepirala, da je ustava tako izdelek družbe kot človeškega duha.) Morda bodo nekateri učenci dejali, da so človeške pravice "neodtujljive", v smislu, da jih ni mogoče odvzeti - čeprav bi bila ustava uničena.</p>	<p>- str. 18: Dolžnosti in pravice; še nekaj vprašanj:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ali imajo otroci pravico do izobrazbe? 2. Ali misliš, da imajo otroci pravico do zasebnosti? 3. Ali misliš, da si otroci lahko ustvarijo lastno mnenje o njihovi najljubši košarkaški ekipi, o njihovih najljubših knjigah, o njihovih najljubših deželah, o njihovih najljubših verah? 4. Ali misliš, da imajo otroci pravico do svojih prijateljev? 5. Ali misliš, da imajo otroci pravico do kolesarjenja? Pravico, da imajo kolo? 6. Ali misliš, da imajo otroci pravico, da se sami odločijo, kaj so njihove pravice?
<p>NAČRT POGOVORA: Kaj je pravica?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ko učitelj deli berila in vsi v razredu dobijo berilo, ali ima tudi Edna pravico do berila? 2. Izkaže se, da ima šola eno berilo premalo in Edni rečejo, da ni mogoče storiti ničesar, da bi knjigo dobili. Ali ima Edna še vedno pravico do knjige? 3. Edna že cel dan sanja o sladoledu. Na poti domov vidi deklico, ki prihaja iz trgovine s sladoledom. Ali ima Edna pravico deklici vzeti sladoled? 4. Edna noče počakati na zeleno luč in prečka cesto ob rdeči luči. Ali ima pravico to narediti? 5. Ko pride Edna domov, začne brati stripe v časopisu. Toda njen dvojček Sid ji vzame časopis. Ali ima pravico to storiti? 6. Ednina družina ima za večerjo pečenega purana. Ali ima Edna pravico do porcije? 7. Ednina brata Simon in Jan hočeta puranovo nogo, prav tako kot Edna. Nogi pa sta seveda samo dve. Ali ima Edna pravico do ene? 8. Ednin pes Fritz je star. Ali ima pravico do življenja? 9. Simon opazuje očeta, ki kadil in bi tudi on rad to storil. Ali ima pravico do kajenja? 10. Jan končuje srednjo šolo. Ali ima pravico do službe? 11. Jana aretira policistka, ker je vozil brez vozniškega dovoljenja. Ali mu ima pravico to narediti? 12. V mestni knjižnici je knjiga, ki bi jo Jan rad prebral. Ali jo ima pravico videti? 13. Od kod izhajajo pravice? 14. Ali obstajajo neke pravice, ki jih dobimo ob rojstvu in druge, ko odrasčamo? 15. Ali pravice nekaterih ljudi lahko izničijo pravice drugih? 	
<p>NAČRT POGOVORA: Ali imajo živali in otroci pravice?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Če bi imel žival, ali bi imeli pravico, da jo stradaš, čeprav bi imel zanjo ogromno hrane? 2. Ali ima tvoj hišni ljubljencek pravico do izobrazbe? 3. Ali te imajo ljudje pravico pojesti kot hrano? 4. Ali imajo ljudje pravico jesti živali kot hrano? 5. Ali bi morali divje živali zaščititi pred lovci? 6. Ali otroci potrebujejo zaščito pred ljudmi, ki bi jih lahko ranili? 7. Ali imajo otroci pravico do svojih lastnih misli? 8. Če imajo otroci pravice (kot npr. do obleke in hrane), ali to pomeni, da imajo odrasli dolžnosti (kot npr. obleči in nahraniti svoje otroke)? 9. Če imajo odrasli dolžnosti do živali, ali to pomeni, da imajo živali pravice? 10. Ali imajo otroci pravico, da se pogovarjajo, če imajo pravice ali ne? 	
<p>NAČRT POGOVORA: Pravice in obveznosti</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tvoja mama gre po sobi, s krožniki v rokah, ti pa ji ležiš na poti in gledaš TV. Ali ima pravico pričakovati, da se boš umaknil? 2. Nihče v družini se ne posveča kaj dosti tvojemu psu. Nekdo ti reče, da pes "hrepni po naklonjenosti". Ali ima tvoj pes pravico do tvoje naklonjenosti? 3. Tvoj bratec še ni star eno leto. Nihče se ne igra z njim ali ga ljubkuje. Nekdo reče, da "hrepni po naklonjenosti". Ali ima tvoj bratec pravico do tvoje naklonjenosti? 4. Dane končuje srednjo šolo in ima avto. Včasih pelje domov Jano. Ali ima pravico do zahvale? Ali ima pravico do denarja? Ali ima pravico do naklonjenosti? 5. Jana pravi: "Če mu karkoli dolgujem, mu bom dala. Vendar mu ničesar ne dolgujem, zato ne dobi ničesar." Ali Jana pravilno razmišlja? 6. Jana pravi: "Večkrat ko me pelje, bolj pričakuje nekaj od mene. Toda jaz nočem, da karkoli pričakuje od mene. Torej se ne smem več voziti z njim." Ali Jana pravilno razmišlja? 7. Mojci je Borut zelo všeč, naj jo pelje ven ali ne. Ven jo pelje zelo redko. Ali bi Burut pravilno razmišljal, če bi si rekel: "Če hočem, da bom Mojci res všeč, moram zanj zapraviti več denarja."? 8. Frenk in Tina sta par. Frenku se zdi, da je njegova dolžnost, da pelje Tino ven, vendar nima nikoli denarja, Tina pa dobiva žepnino. Tako hoče Tina vedno plačati, Frenku pa se to zdi narobe. Ali ima prav? 9. Edna je prijazna do Andreja samo, kadar jo kam pelje. Drugače je do njega zelo hladna. Tako Andrej preizkuša razne vrste deodorantov, da bi bil Edni bolj všeč. Razmišlja Andrej pravilno? 	<p>- str. 19: Pravice, privilegiji in obveznosti</p>

<i>Vprašanja za razpravo</i>	<i>Vaje v del. zvezku in druge naloge</i>
<p data-bbox="236 304 724 331">5. <i>Kakšna je razlika med živalmi in ljudmi?</i></p> <p data-bbox="188 365 1075 483">Robert pravi, da je ubijanje ljudi nekaj povsem drugega kot ubijanje živali. Kaj je mislil z besedami "nekaj povsem drugega"? Robert namiguje, da je razlika med ljudmi in živalmi razlika v vrsti in ne v stopnji. Na tej osnovi naj bi po njegovem mnenju lahko ravnali z živalmi popolnoma drugače kot z ljudmi. Zato moramo za oceno Robertovega argumenta osvežiti naše razumevanje razlike med različno vrsto in različno stopnjo.</p> <p data-bbox="188 488 1038 562">Če razlikujemo dve stvari, ki sta v istem redu, je razlika med njima v stopnji. Npr. razlike v teži, velikosti, višini, razdalji so vse razlike v stopnji, kajti v tem primeru dve stvari primerjamo z istega vidika, to je znotraj istega reda.</p> <p data-bbox="188 566 1075 640">Vrstna razlika vključuje več kot en red. Npr. če primerjamo kenguruje in jabolka, to vključuje vrstno razliko, če vemo, da je eno žival, drugo pa sadež. Če pa po drugi strani primerjamo težo jabolka in težo kenguruja, bi bila to samo stopenjska razlika, ker uporabljamo samo en red - težo.</p> <p data-bbox="188 645 1075 757">Vendar pa to ni preprost problem, kajti lahko bi ugovarjali, da so nekatere razlike v stopnji tako velike, da bi bile lahko vrstne razlike. Tako bi se Robert mogoče strinjal, da so ljudje sesalci in zaradi tega biološko niso drugačna vrsta od ostalih sesalcev. Vendar pa bi Robert spet lahko rekel, da je razlika v inteligentnosti med ljudmi in sesalci tako velika, da je že kar vrstna in ne stopenjska. Temu bi seveda lahko spet oporekali, ko izvemo več o živalski inteligentnosti.</p> <p data-bbox="188 790 635 817">VAJA: Razlike v stopnji in razlike v vrsti</p> <p data-bbox="188 853 842 880">Povej, ali gre v naslednjih primerih za vrstno ali stopenjsko razliko:</p> <ol data-bbox="188 884 517 1099" style="list-style-type: none"> 1. koča in grad 2. nos in oko 3. knjiga in revija 4. zlata ribica in morski pes 5. zlata ribica in kit 6. deciliter mleka in liter mleka 7. deklica in ženska 8. avto igrača in pravi avto <p data-bbox="188 1160 635 1187">VAJA: Razlike v stopnji in razlike v vrsti</p> <p data-bbox="188 1223 938 1249">Odloči se, ali naslednje primerjave predstavljajo vrstne ali stopenjske razlike:</p> <ol data-bbox="284 1254 922 1559" style="list-style-type: none"> a. Tonijeva teža v primerjavi s Harijevo težo b. Jana tehta 60 kg v primerjavi z Franino višino 164 cm c. devet jabolk v primerjavi z devetimi konji d. temno rdeča v primerjavi s svetlo rdečo e. temperatura pod ničlo v primerjavi s temperaturo ob vrelišču f. vlažno v primerjavi z mokrim g. ostri kot v primerjavi s topim kotom h. potovanje 70 km na uro in potovanje 90 km na uro i. mrtvo in živo j. ribe in opice k. opice in ljudje 	<p data-bbox="1114 763 1394 880">- str. 20: Kako se razlikujejo živali in ljudje - str. 21: Ali so ljudje živali?</p>

Vprašanja za razpravo	Vaje v del. zvezku in druge naloge
<p>6. <i>Ali imajo živali pravice?</i></p> <p>Na tretji strani oče vpraša Lizo, ali misli, da imajo živali pravico do življenja. Liza odgovori: "Živalske pravice? Nikoli še nisem slišala za kaj takega." Spoznali smo že en argument, ki zadeva pravice, namreč, da so pravice in upravičenosti. Take upravičenosti so izpeljane iz zelo širokih načel, ki jih lahko zasledimo v ustavi. Vendar pa ustava ne omenja živali, zato se lahko vprašamo, ali imajo živali pravice, in če jih imajo, na kakšni osnovi. Argument, ki je imel prednost, je bil, da nobeno bitje ne bi smeli prisiliti, da neupravičeno trpi. Naslednji element temelji na inteligentnosti in pravi, da tiste živali (kot npr. sesalci), ki so precej inteligentne, ne bi smele nezasluženo trpeti, kar pa ne velja za tako imenovana "nižja bitja". Naslednje mnenje je, da ima vse živo pravico do življenja.</p> <p>Boris je na 4. strani mnenja, da (a) imajo živali pravice in da (b) te pravice, tako kot človeške, temeljijo na sili. Živali imajo pravico storiti ljudem tisto, za kar imajo moč in ljudje imajo do živali enake pravice. Do sedaj smo omenili pet pogledov: pravice, ki izhajajo iz ustave, ki temeljijo na čustvih, na inteligentnosti, na življenju in na sili. Učenci se bodo mogoče domislili še kakšnih drugih osnov, na katerih bi zagovarjali živalske pravice.</p>	
<p>NAČRT RAZGOVORA: Kako naj bi ravnali z živalmi?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ali čutiš bolečino, ko se raniš? 2. Ali čutiš prijateljevo bolečino, ko se le-ta rani? 3. Če je odgovor na prejšnje vprašanje ne, ali to pomeni, da tvojega prijatelja ne boli? 4. Če je nek tujec ranjen, ali je mogoče, da čuti bolečino? 5. Ali je tujčeva bolečina bolj podobna temu, kako čutiš prijateljevo bolečino ali temu, kako občutiš svojo bolečino? 6. Če po nesreči pohodiš tace tvojega psa ali rep tvoje mačke, ali ju tedaj boli? 7. Ali čutiš bolečino, ki jo čuti tvoja ranjena žival? 8. Če jo ne čutiš, ali to pomeni, da žival ne občuti bolečine? 9. Če bi bil tvoj prijatelj poškodovan in ne bi mogel govoriti, ali bi menil, da prijatelja ne boli, ker ti ne bi mogel povedati? 10. Ali misliš, da živali ne občutijo bolečine, ker ne morejo tega povedati? 11. Ali meniš, da bi morali živalim, ki niso naredile ničesar narobe, povzročati bolečino? 12. Kakšno je tvoje mnenje o lovu na lisice, kitolovu, bikoborbah? 13. Kaj misliš o nastavljanju pasti? 14. Ali bi morali z divjimi živalmi ravnati bolj ostro kot z udomačenimi? 	<p>- str. 22: Povzročanje bolečin živalim; še nekaj dilem:</p> <p>5a. Nič ni narobe, če otroci povzročajo bolečine živalim, saj tudi ni narobe, če odrasli povzročajo bolečine otrokom. ALI</p> <p>5b. Tudi če bi bilo prav, da otroci povzročajo bolečine živalim, ne bi bilo prav, če bi odrasli povzročali bolečine otrokom.</p>
<p>NAČRT RAZGOVORA: Ubijanje živali</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ali misliš, da bi bilo prav, če bi ubil žival, ki ti ogroža življenje? 2. Ali misliš, da bi bilo prav, če bi ubil žival, ki ti ne ogroža življenja? 3. Predstavljaš si, da je nekje v tvojem kraju na prostosti nevarna žival. Ali naj bi jo ljudje poskušali ubiti ali jo ujeti? 4. Živali se v mnogočem razlikujejo od ljudi. Ali je to zadosten razlog, da jih pobijamo? 5. Živali so v mnogočem podobne ljudem. Ali je to zadosten razlog, da jih ne pobijamo? 6. Če ti ponoči zajci na vrtu pojedjo solato, kaj naj bi napravil: pobil zajce, naučil zajce, da ti ne bi hodili na vrt, ali naredil dobro ograjo? 7. Nekateri ljudje na svetu pridejo lahko do hrane samo z ubijanjem živali. Ali je to prav? 8. Nekaterim ljudem na svetu, ki imajo veliko hrane, je ubijanje živali neke vrste šport. Ali je to prav? 	<p>6a. Če ni prav, da otroci povzročajo bolečine živalim, potem tudi ni prav, da odrasli povzročajo bolečine otrokom. ALI</p> <p>6b. Čeprav mogoče ni prav, da otroci povzročajo bolečine živalim, je morda vseeno v redu, če odrasli povzročajo bolečine otrokom.</p>
<p>NAČRT RAZGOVORA: Živali kot hrana</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nekateri ljudje pravijo, da je v redu, če jemo živali, saj so živali okusne. Ali je to dober razlog? 2. Predstavljaš si, da bi nekdo rekel, da so mačke in psi okusni. Ali bi bil to dober razlog za to, da jih pojemo? 3. Predstavljaš si, da bi nekdo rekel, da so ljudje okusni. Ali bi bil to dober razlog za to, da jih jemo? 4. Predstavljaš si, da bi nekdo rekel, da je v redu, če jemo živali, saj jih je preveč. Ali bi bil to dober razlog? 5. Predstavljaš si, da bi nekdo rekel, da je prav, če jemo mačke in pse, saj jih je preveč. Ali bi bil to dober razlog? 6. Predstavljaš si, da bi iznašli hrano, ki bil tako okusna in hranljiva kot meso. Ali misliš, da bi jo ljudje jedli namesto živali? 	

<i>Vprašanja za razpravo</i>	<i>Vaje v del. zvezku in druge naloge</i>
<p data-bbox="236 304 437 333"><i>7. Tehtni razlogi</i></p> <p data-bbox="185 365 1086 535">Lahko smo kakršnegakoli mnenja, ne da bi postregli z razlogi. Vendar imamo lahko tiste, ki ne navedejo razlogov za svoja prepričanja, za dogmatične, trmaste ali celo arogantne. Zelo pogosto je pomembno, da znamo navesti razloge za naša mnenja, če hočemo druge prepričati, da razmislijo o njih ali če hočemo prepričati same sebe, da je naše mnenje takšno, da ga je vredno imeti. Če drugi ne razumejo, zakaj smo nekega mnenja, verjetno ne bodo preveč zaupali našim besedam. In če ne razumemo, zakaj zastopamo neko mnenje, se bomo verjetno počutili negotovo glede naših prepričanj, ne glede na to, kako močno jih zagovarjamo.</p> <p data-bbox="185 537 1062 609">Seveda ni dovolj, da v podporo mnenja navedemo kar nek razlog: ti razlogi morajo biti tehtni. Kdaj je nek razlog tehten? Tu je nekaj značilnosti tehtnih razlogov. (Kar sledi, je bolj podrobno od prejšnjih pogovorov v priročniku).</p> <ol data-bbox="185 611 608 707" style="list-style-type: none"> (1) Tehtni razlogi so dejanski. (2) Tehtni razlogi so primerni. (3) Tehtni razlogi pripomorejo k razumevanju. (4) Tehtni razlogi se poslušalcu zdijo verjetni. <ol data-bbox="185 730 1086 999" style="list-style-type: none"> (1) Tehtni razlogi so dejanski: razlog, ki temelji na dejstvu, je tehtnejši od tistega, ki ne. Dejansko osnovo lahko navedemo v podporo razlogom, razlogi brez dejanske osnove pa take podpore nimajo. (2) Tehtni razlogi so primerni: razlog, ki se nanaša na dano mnenje, je tehtnejši od razloga, ki se ne. Zveza, ki jo imamo v mislih, se lahko uporabi za podporo takega razloga, medtem ko neprimeren razlog ni tako privlačen. (3) Tehtni razlogi pripomorejo k razumevanju: razlog, ki razlaga mnenje je tehtnejši od tistega, ki ne. Taka razlaga pomaga pri razumevanju mnenja in ga podpira. Ljudje, ki ne razlagajo, ne podprejo razlogov. (4) Tehtni razlogi se poslušalcu zdijo verjetni: razlogi, ki so bolj znani, verodostojni, so prepričljivejši od tistih, ki to niso. <p data-bbox="185 1001 1086 1048">Če povzamemo: ali so razlogi slabi ali dobri, je stvar primerjave: nek razlog je tehtnejši od drugega, če je dejanski, relevanten, bolj poznan, omogoča razumevanje ali nekakšna kombinacija vsega tega..</p> <p data-bbox="185 1050 1086 1171">Vaši učenci verjetno ne bodo nikoli dejansko navajali teh kriterijev v razgovoru. Vendar pa opazujte težnje, da uporabijo in sprejemajo razloge, ki se držijo teh kriterijev. Pazite, da ne boste predstavili teh kriterijev kot da so pravila, ki se jih je potrebno naučiti. Uporabljajte jih kot vodilo zase, ko vodite pogovor. Če imamo prav, da pripomorejo h tehtnosti razlogov, se jih bodo vaši učenci oprijeli in jih sami uporabljali.</p> <p data-bbox="185 1196 644 1229">VAJA: Razlogi, ki podpirajo sodbe</p> <p data-bbox="185 1265 1070 1319">Predstavljalj si, da si v teku dne slišal naslednje pripombe. Kakšne razloge so mogoče te osebe imele, da so izjavile naslednje:</p> <ol data-bbox="185 1348 683 1594" style="list-style-type: none"> 1. Suzana: "Tine, ponoči si gotovo slabo spal." 2. Gregor: "Samo, ali moraš res jesti kot pujs?" 3. Edna: "Mislim, da bo nevihta." 4. Karel: "Danes je sredo, trideseti maj." 5. Francka: "Drakulin vnuk je odličen film." 6. Marta: "Jutri ne grem v šolo." 7. Greta: "Odbojka je dober šport." 8. Linda: "Raje vzemimo to žogo namesto tiste." 9. Edo: "Moja soba je razmetana." 	<p data-bbox="1110 1252 1350 1310">- str. 23: Kdaj je neki razlog dober? Še:</p> <p data-bbox="1110 1341 1406 1512">Rok: "Davidov oče je bil zaprt, ker se je izmikal služenju vojaškega roka. To me je prepričalo, da je bil on storilec." Silda: "V redu, vrgla bom kovanec. Če bo cifra, je nedolžen, če bo mož je kriv. Glej no: cifra."</p>

<i>Vprašanja za razpravo</i>	<i>Vaje v del. zvezku in druge naloge</i>
<p>8. <i>Univerzalizacija</i></p> <p>Ko univerzaliziramo, se ne izognemo testu posledic. Če postavimo vprašanje: "Ali ne bi bilo bolje, če bi vsi ravnali na tak način?" potem verjetno mislimo: "Ali ne bi bile posledice, če bi vsi to počeli, boljše, kot pa posledice, če tega ne bi počeli?"</p> <p>Drug način, da to povemo, bi bil, da rečemo, da če ne univerzaliziramo, potem se test posledic nanaša samo na neko specifično, enkratno dejanje nekoga. Če univerzaliziramo, se posledični test nanaša na pravilo dejanj neke osebe, in po temu pravilu se morajo vsi ravnati.</p>	<p>← str. 24: Kaj če bi vsi to počeli?</p>
<p>NAČRT POGOVORA: Kaj če bi vsi to počeli?</p>	
<p>NAČRT POGOVORA: Univerzaliziranje proti upoštevanju posledic posameznih dejanj</p>	
<p>1. Ali si kdaj rečeš, ko si prizadevaš priti do odločitve in razmišljaš o neki možnosti: "Kako bi bilo, če bi vsi ravnali na tak način?"</p>	
<p>2. Predstavljaš si, da nisi preveč aktiven. Drugi ti pravijo, da si len. Nekdo reče: "Kaj, ko bi vsi ravnali tako kot ti?" Ali bi:</p> <p>a. Skomignil in rekel: "To je njihov problem." b. Takoj spremenil svoje obnašanje in postal bolj aktiven. c. Odgovoril bi: "Svet bi bil bolj sproščen." d. Odgovoril bi: "Nikomur ne povzročam škode, torej mislim, da to vprašanje sploh ni primerno."</p>	
<p>3. Predstavljaš si, da si videl deklico, ki se je igrala z vžigalicami in nenadoma se ji je zažgal obleka. Lahko bi hitro pogasil ogenj, vendar ne bi imel rad opravka z neznanci. Toda potem se ti porodi misel: "Kaj če v taki situaciji ne bi nihče hotel ukrepati?" Kaj naj bi storil:</p> <p>a. Pogasil ogenj, ker bi to moral storiti vsak? b. Pogasil ogenj, zato da bi bil junak? c. Pogasil ogenj, ker je to naša dolžnost? d. Pogasil ogenj, ker se zavedaš svoje odgovornosti, da rešiš njeno življenje? e. O stvari bi še malo premislil?</p>	
<p>4. Ali je mogoče, da tvoja pravica do lenobe ne more nikoli biti opravičilo, da ne rešiš življenja nekoga drugega?</p>	
<p>5. Ali si kdaj, ko si beliš glavo o tem, kaj storiti v težki situaciji, rečeš: "Karkoli storim, biti mora tisto, kar bi želel, da vsakdo stori."</p>	
<p>6. Ali si kdaj rečeš: "Ne gre za to, kako bi ostali ukrepali. Edina moja skrb bi morala biti, ali bo dejanje, ki ga nameravam storiti, vsem vpletenim bolj v pomoč in manj v škodo kot katerokoli drugo dejanje, ki bi ga mogoče izbral."</p>	
<p>7. Ali je mogoče, da sta (5) in (6) dva različna postopka razmišljanja o pravilni poti?</p>	
<p>8. Ali je mogoče, da je včasih primernejši (5), drugič (6)?</p>	
<p>9. Ali je mogoče, da je (5) primernejši, kadar imamo na razpolago čas, da razmislimo in predvidimo posledice, in (6) kadar gre za nujen primer ali krizo in je potrebna takojšnja odločitev?</p>	
<p>10. Ali je mogoče, da nam nobeden od postopkov ne pove "pravega načina ravnanja za vse"?</p>	

Vprašanja za razpravo	Vaje v del. zvezku in druge naloge
<p>9. Predvidevanje posledic</p> <p>Na koncu četrte strani Hari svojemu očetu predlaga, da bi mogoče ljudje morali nehati jesti meso. Oče ga opozori, naj pomisli, kaj bi se zgodilo, če bi to priporočilo dejansko začeli izvajati. Ljudi bi bilo še vedno potrebno nahraniti in to bi pomenilo večjo odvisnost od žit in zelenjave. Vendar, ali je na voljo dovolj kmetijskih površin, ki bi zagotovile dosti večjo zahtevo po nemezni hrani?</p> <p>Harijev oče poudari pomen predvidevanja posledic, ko razmišljamo o moralnem dejanju. Prav je, da zavzamemo moralno stališče glede virov hrane, vendar pa moramo razmisliti tudi o praktičnih posledicah takšnega koraka, kot tudi o praktičnih posledicah alternativnih korakov.</p> <p>Še ena posledica, ki bi jo bilo potrebno upoštevati, je zdravstveni učinek, ki bi ga lahko vegetarijanska prehrana imela. Ali je mogoče, na primer, da bi ljudje, ki so bili navajeni na meso v svoji prehrani, trpeli zaradi pomanjkanja vitaminov, ker bi se odrekli mesu?</p> <p>Rečeno je bilo, da je racionalnost sposobnost, da presežemo sedanjost in upoštevamo odnos sedanjih dejanj s preteklostjo in prihodnostjo. Vsakdo, ki razmišlja o tem, kaj storiti v neki moralni situaciji, mora upoštevati dobro in slabo, ki bi ju nameravana dejavnost povzročila. Razmisliti je potrebno o prednostih za druge ljudi, ne samo za sebe. Prav tako je potrebno razmisliti o škodi, ki bi jo povzročili drugim, ne samo sebi. Prednosti za druge, prednosti za nas, škoda drugim in škoda nam samim so štirje dejavniki, o katerih mora moralni posameznik premišljevali. Samo eden od teh štirih ni absoluten, nobenega pa ne moremo izpustiti, ko razmišljamo, kaj storiti.</p> <p>Učenci potrebujejo vajo v razmišljanju, kakšne posledice imajo dejanja in v ocenjevanju posledic določenega obnašanja. Pomembno je, da učenci razlikujejo med preudarjanjem posledic posameznega dejanja in posledic pravila ali taktike. Če bi Hari očeta samo vprašal: "Kaj bi se zgodilo, če bi nehal jesti meso?", bi postavil vprašanje o posledicah nekega določenega dejanja in to bi bilo vse. Toda Hari tega ne reče. Hari vpraša: "Ali ne bi bilo boljše, če ne bi nihče več jedel mesa?". Tako napravi dve potezi: univerzalizira dejanje, o katerem razmišlja, tako, da si predstavlja možnosti, če bi vsi nehali jesti meso, in nadalje še sprašuje, kaj bi se zgodilo, če bi to dejanje postalo zakon za celotno človeštvo.</p>	
<p>NAČRT POGOVORA: Predvidevanje posledic naših dejanj</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Če nekdo odstrani mizi noge, kaj se bo verjetno zgodilo? 2. Če je jutri običajen šolski dan, ti pa prijatelju rečeš, da jutri ni šole, kaj se bo verjetno zgodilo? 3. Če nekdo nekomu namaže sedež z lepilom, kaj se bo verjetno zgodilo? 4. Če cestna karta ni taka, kot je dejansko stanje cest, kaj se bo verjetno zgodilo? 5. Če ljudje spuščajo strup v reke in jezera, kaj se bo najbrž zgodilo? 6. Če osebi, ki se je utapljala, ne nudimo umetnega dihanja, kaj se bo verjetno zgodilo? 7. Če se s tvojim prijateljem pogovarjata o tvojih zamislih, kaj se bo verjetno zgodilo? 8. Če se o svojih zamislih pogovarjaš s svojo družino, kaj se bo najbrž zgodilo? 9. Če se s tvojim prijateljem ne bosta pogovarjala o tvojih zamislih, kaj se utegne zgoditi? 10. Če se o svojih zamislih ne pogovarjaš s svojo družino, kaj se lahko zgodi? 	

<i>Vprašanja za razpravo</i>	<i>Vaje v del. zvezku in druge naloge</i>																																																																																				
<p><i>10. Sredstva in cilji</i></p> <p>Gospod Aristotel vpraša: "Ali ne bi rekel, da je to, kar naj bi naredili, zelo odvisno od tega, v kakšnem svetu si želimo živeti?"</p> <p>Drug način, da to povemo, bi bil, da cilj ali namen, ki ga imamo, oblikuje in določa sredstva, ki jih uporabimo. Na primer, če moraš na izlet, boš uporabil neko prevozno sredstvo. Toda izbira sredstva bo odvisna od namena in cilja, ki ga imaš v mislih. Mogoče boš hotel iti v kraj, ki je dostopen samo po zraku. V tem primeru je jasno, da cilj ali namen določi sredstvo. Drug primer bi bil izlet za zabavo, na katerem bi hotel čim več videti. V tem primeru bi se moral odločiti tako glede prevoznega sredstva kakor tudi kraja, ki bi ga obiskal, tako da bi moralo biti oboje usklajeno.</p> <p>Cilji in sredstva so torej soodvisni. Sredstva, ki jih uporabimo so lahko odvisna od cilja, kot smo videli v prejšnjih primerih. Včasih je cilj odvisen od sredstev, ki so na razpolago, kot tedaj, ko načeečkaš neko sliko samo zato, ker imaš v roki svinčnik. Ali pa se odločiš, da boš zgradil garažo, ker ti je ostalo še veliko gradbenega materiala.</p> <p>Naslednji vidik odnosa med sredstvi in cilji je dejstvo, da vsak izbrani cilj teži k temu, da bi bil sredstvo k nadaljnjemu cilju. Tako se pelješ v mesto z avtobusom. Avtobus je prevozno sredstvo, mesto je cilj. Zakaj pa greš v mesto? Zato, da prideš v šolo. Zakaj hodiš v šolo? Da dobiš izobrazbo. Zakaj potrebuješ izobrazbo? In tako naprej. To se imenuje kontinuum sredstev in ciljev.</p> <p>VAJA: Prilaganje sredstev in ciljev</p> <p>VAJA: Cilji in sredstva</p> <p>Cilji so namere - stvari, za katerimi težimo. Sredstva so stvari ali metode, ki jih uporabljamo za doseg ciljev.</p> <p>Na primer, mnogo otrok prihaja v šolo z avtobusom. Avtobus je prevozno sredstvo, prihod v šolo je namen oziroma cilj.</p> <p>Otroci hodijo v šolo, da dobijo izobrazbo. Tako je pridobitev izobrazbe cilj, obiskovanje pouka pa sredstvo.</p> <p>Ali lahko v naslednjih primerih ugotoviš, če gre za sredstva ali cilje? Ali je nekaj lahko tako sredstvo kot cilj?</p> <table border="1" data-bbox="188 1131 1093 1870"> <thead> <tr> <th></th> <th>Cilj</th> <th>sredstvo</th> <th>?</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1a Prvi župan: "Kako lahko izboljšamo prometne zveze med našima mestoma?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>1b Drugi župan: "Zgradimo most čez reko."</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>2a Jernej: "Ali kdaj goljufaš, ko kartaš?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>2b Nace: "Jasno! Zame je pomembno, da zmagam."</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>3a Laura: "Kaj boš s tem drobižem?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>3b Glorija: "Rada imam žvečilne gumije."</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>4a Edi: "Zakaj toliko delaš?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>4b Lili: "Hočem veliko denarja."</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>4c Edi: "Zakaj hočeš veliko denarja?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>4d Lili: "Kupiti želim novo hišo."</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>5a Edi: "Zakaj toliko delaš?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5b Borut: "Zaslužiti hočem veliko denarja."</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5c Edi: "Zakaj hočeš veliko zaslužiti? Da si boš kupil novo hišo?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5d Borut: "Ne. Skopuh sem."</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>6a Gabi: "Kam greš s tem francozom?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>6b Velma: "Popravit grem vodovodno napeljavo v kleti."</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>7a Ropar vajenec: "Ali bo to popoln zločin?"</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>7b Ropar mojster: "Da, nosila bova rokavice, da ne pustiva prstnih odtisov."</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> <tr> <td>8a Borut: "Povej mi pravljico za lahko noč, pa grem takoj spat."</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>8b Varuška: "Ari res hočeš iti spat? Zakaj ne ostaneš pokonci in gledaš z menoj TV?"</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td>☐</td> </tr> </tbody> </table>		Cilj	sredstvo	?	1a Prvi župan: "Kako lahko izboljšamo prometne zveze med našima mestoma?"				1b Drugi župan: "Zgradimo most čez reko."	☐	☐	☐	2a Jernej: "Ali kdaj goljufaš, ko kartaš?"				2b Nace: "Jasno! Zame je pomembno, da zmagam."	☐	☐	☐	3a Laura: "Kaj boš s tem drobižem?"				3b Glorija: "Rada imam žvečilne gumije."	☐	☐	☐	4a Edi: "Zakaj toliko delaš?"				4b Lili: "Hočem veliko denarja."				4c Edi: "Zakaj hočeš veliko denarja?"				4d Lili: "Kupiti želim novo hišo."	☐	☐	☐	5a Edi: "Zakaj toliko delaš?"				5b Borut: "Zaslužiti hočem veliko denarja."				5c Edi: "Zakaj hočeš veliko zaslužiti? Da si boš kupil novo hišo?"				5d Borut: "Ne. Skopuh sem."	☐	☐	☐	6a Gabi: "Kam greš s tem francozom?"				6b Velma: "Popravit grem vodovodno napeljavo v kleti."	☐	☐	☐	7a Ropar vajenec: "Ali bo to popoln zločin?"				7b Ropar mojster: "Da, nosila bova rokavice, da ne pustiva prstnih odtisov."	☐	☐	☐	8a Borut: "Povej mi pravljico za lahko noč, pa grem takoj spat."				8b Varuška: "Ari res hočeš iti spat? Zakaj ne ostaneš pokonci in gledaš z menoj TV?"	☐	☐	☐	<p>← str. 25: Prilaganje sredstev in ciljev</p> <p>- str. 26: Ali lahko cilj opravičuje sredstva?</p>
	Cilj	sredstvo	?																																																																																		
1a Prvi župan: "Kako lahko izboljšamo prometne zveze med našima mestoma?"																																																																																					
1b Drugi župan: "Zgradimo most čez reko."	☐	☐	☐																																																																																		
2a Jernej: "Ali kdaj goljufaš, ko kartaš?"																																																																																					
2b Nace: "Jasno! Zame je pomembno, da zmagam."	☐	☐	☐																																																																																		
3a Laura: "Kaj boš s tem drobižem?"																																																																																					
3b Glorija: "Rada imam žvečilne gumije."	☐	☐	☐																																																																																		
4a Edi: "Zakaj toliko delaš?"																																																																																					
4b Lili: "Hočem veliko denarja."																																																																																					
4c Edi: "Zakaj hočeš veliko denarja?"																																																																																					
4d Lili: "Kupiti želim novo hišo."	☐	☐	☐																																																																																		
5a Edi: "Zakaj toliko delaš?"																																																																																					
5b Borut: "Zaslužiti hočem veliko denarja."																																																																																					
5c Edi: "Zakaj hočeš veliko zaslužiti? Da si boš kupil novo hišo?"																																																																																					
5d Borut: "Ne. Skopuh sem."	☐	☐	☐																																																																																		
6a Gabi: "Kam greš s tem francozom?"																																																																																					
6b Velma: "Popravit grem vodovodno napeljavo v kleti."	☐	☐	☐																																																																																		
7a Ropar vajenec: "Ali bo to popoln zločin?"																																																																																					
7b Ropar mojster: "Da, nosila bova rokavice, da ne pustiva prstnih odtisov."	☐	☐	☐																																																																																		
8a Borut: "Povej mi pravljico za lahko noč, pa grem takoj spat."																																																																																					
8b Varuška: "Ari res hočeš iti spat? Zakaj ne ostaneš pokonci in gledaš z menoj TV?"	☐	☐	☐																																																																																		

VAJA: Cilji in sredstva

A. V primeru vsake naloge, ki jo je potrebno opraviti, navedi tri sredstva ali metode, ki bi jih uporabil in jih razvrsti.

	1	2	3
Primer: odpiranje pločevinke fižola	odpiralnik pločevink	izvijalnik	kovinska žaga
1. izraziti besedo "stol"	_____	_____	_____
2. odstraniti kupon s časopisa	_____	_____	_____
3. potovati na Luno	_____	_____	_____
4. obdržati prijatelja	_____	_____	_____
5. ustvariti sliko	_____	_____	_____
6. speči jajce	_____	_____	_____
7. ogledati si film v kinu, ne da bi plačali vstopnico in ne da bi bili nepošteni	_____	_____	_____
8. obleči hlače	_____	_____	_____
9. pogasiti goreči bencin	_____	_____	_____
10. preprečiti grozne sanje	_____	_____	_____

B. Naslednje primere si predstavljaj kot sredstva do cilja in razvrsti cilje glede na zaželenost.

	1	2	3
Primer: krompir	obrok	figura iz krompirja	žig
1. ledena kocka	_____	_____	_____
2. železniški prag	_____	_____	_____
3. šolska stavba	_____	_____	_____
4. kokoš	_____	_____	_____
5. šerifova značka	_____	_____	_____
6. gram zlata	_____	_____	_____
7. magnetna igla	_____	_____	_____
8. Snoopyjeva misel	_____	_____	_____
9. ideal pravičnosti	_____	_____	_____
10. ljubezenska pesem	_____	_____	_____

NAČRT POGOVORA: Težave s sredstvi in cilji

Pogovorite se o naslednjih trditvah. Pazite, da boste upoštevali naslednje:

- V vsakem primeru jasno razlikujte med sredstvi in cilji.
- Kjer je mogoče, razlikujte med cilji (v smislu namer ali namenov) in rezultati ali posledicami.
- Vprašajte se, če predlagano sredstvo res vodi k iskanemu cilju.
- Vprašajte se, če bo sredstvo, v primeru, da ga uporabimo, poleg zaželenega cilja imelo tudi kakšne nezaželene posledice.
- Vprašajte se, če bi druga sredstva lahko uspešneje in z manj nezaželenimi stranskimi učinki pripeljala k istemu cilju.
- Vprašajte se, če je cilj ali namen sam zaželen.

- Jernej: "Rad bi videl, da bi bila Sendi izvoljena za predsednico razreda, vendar je preveč težavno voliti zanjo."
- Franja: "Seveda potrebujemo nov most čez potok. Toda zakaj bi uporabili jeklo? Les je dovolj dober."
- Marjeta: "Tem divjakom moramo nuditi prednosti naše civilizacije, pa čeprav bomo morali uporabiti silo, da to storimo."
- Cene: "Če hočeš nek rezultat, boš uporabil sredstva, ki vodijo do tega cilja. In če nočeš uporabiti teh sredstev, potem v resnici nočeš tega rezultata."
- Helena: "Viki si resnično prizadeva zaslužiti milijon. Prepričana sem, da zato dela dan in noč."
- Nik: "Da pride do revolucije, je treba posekati nekaj glav, kot je treba posekati nekaj dreves, da dobimo les za pohištvo."
- Julija: "Če na svoji poti k vrhu ne boš pohodil nekaj ljudi, bodo oni pohodili tebe."
- Milka: "Gledano z vidika pakiranja hrane, so kartoni za jajca in jajčne lupine idealne posode za shranjevanje jajc."
- Vika: "Nihče ne postane velik violinist brez učenja in vaje."
- Irma: "Sladkor je zato, da ga jemo, mleko, da ga pijemo in zakoni, da jih kršimo."
- Samanta: "Kadim zato, da se sprostim. In ker sem vedno napeta, kar naprej kadim."
- Karel: "Jem, da živim in živim, da jem."

Vprašanja za razpravo	Vaje v del. zvezku in druge naloge
<p><i>11. Skladnost (konsistentnost)</i></p> <p>Trditvi sta neskladni ena z drugo, če ne moreta biti istočasno resnični. Na primer, če očividec priča, da je gasilec in da ni gasilec, nasprotuje sam sebi. Če pa priča, da je gasilec in policist, je njegova pripoved vsaj na površju nedosledna, čeprav sama sebi ne nasprotuje. V tekstu Hari predlaga, da ne bi smeli biti nedosledni, ko o nečem govorimo in nekaj drugega počnemo ali ko nekaj mislimo in nekaj drugega počnemo ali ko v nekaj verjamemo in počnemo nekaj drugega. Ponavadi ne pomislimo na doslednost v razmerju med mislijo in dejanjem, vendar ni narobe, če se vprašamo, ali naj bi bile tudi misli in dejanja skladna. Zakaj? Če sta naša vera in naše obnašanje neskladna, nas lahko obtožijo hipokrizije. Od ljudi pričakujemo, da so dosledni, ne samo zaradi tega, ker če niso, ne moremo računati na njih, ampak tudi zato, ker ponavadi tudi ni v njihovo lastno korist, da so nedosledni. Tako smo lahko nedosledni na mnogo načinov, toda kar zadeva naše lastne načrte, cilje, jih nedoslednost lahko pokvari.</p>	
<p>Načrt razgovora: Neskladnost</p>	
<p>Ugotovite v naslednjih stavkih morebitne neskladnosti. Ker so to teme razgovora, odgovor ni samo preprosti da ali ne.</p>	<p>- str. 27: Neskladnost</p>
<p>1. "Rad imam knjige, vendar nikoli ne dobim kakšne zanimive knjige. Zaradi tega ne berem."</p>	
<p>2. "Mislim, da so TV programi bedasti. Toda nekaj je treba priznati: pritegnejo pozornost. Zato toliko gledam televizijo."</p>	
<p>3. "Kar otroci rečejo, je neumno. Ker sem otrok, je vse kar rečem, neumno. Torej se ne ozirajte na to, kar sem pravkar rekel."</p>	
<p>4. "Trdno sem prepričana, da živali ne mislijo: so samo stroji. Seveda pa je moj pes izjema. Je zelo ubogljiv, stori vse, kar mu ukažem in je zelo prijazen do otrok. Prav zares je bister pes."</p>	
<p>5. Marta sovraži fante, zato jih rad spravlja v slabo voljo. Da jih spravi v slabo voljo, mora iti z njimi ven. Zato ima s fanti toliko zmenkov.</p>	
<p>6. Jernej občuduje gospoda Graha, ker je tako uspešen, vendar sovraži njegov pogum.</p>	
<p>7. Mleko naj bi bilo zelo dobro za ljudi. Toda mleko pijejo dojenčki, jaz pa nisem več dojenček. Ne bom več pil mleka!</p>	
<p>Vaja: Kdaj so pripombe o neki osebi zmotne?</p>	
<p>V vsakem naslednjem primeru eden od sogovornikov izjavi nekaj o osebnosti druge osebe. Če so take izjave nepomembne za neko zadevo, o kateri se pogovarjamo, lahko rečemo, da je prišlo do zmote o osebnosti. Kako bi presodili naslednje primere:</p>	
<p style="text-align: center;">zmota o osebnosti ni zmote o osebnosti ?</p>	
<p>1. Silva in Friz se nista strinjala o tem, ali so boljši renaulti ali fiat. Silva je rekla, da nekdo, ki mu ušesa štrlijo tako kot Frizu, ne more vedeti, kaj govori.</p>	<p style="text-align: right;">□ □ □</p>
<p>2. Friz in Jernej sta se prepirala, ali je kdaj upravičeno prenehati s šolanjem. Jernej je rekel, da je enkrat že prekinil šolanje in Friz je dejal, da to dokazuje, da je preneumen za pameten razgovor o tej temi.</p>	<p style="text-align: right;">□ □ □</p>
<p>3. Jernej in Silva sta se pogovarjala o predsedniku države in Silva je rekel, da je predsednik "samo politik".</p>	<p style="text-align: right;">□ □ □</p>
<p>4. Margi and Hari sta se pogovarjala o drugi svetovni vojni in Hari je rekel: "Ne verjemi ničesar, kar povem o drugi svetovni vojni, ker prihajajo moji starši iz Nikaragve."</p>	<p style="text-align: right;">□ □ □</p>
<p>5. Margi se ni oglasila, ko so se v razredu pogovarjali o zmenkih. Manjkalo ji je samozavesti, ker je bila najmanjše dekle v razredu.</p>	<p style="text-align: right;">□ □ □</p>
<p>6. Učenci so se pogovarjali o dvojnih zmenkih in Margi je dejala, da ne bi smeli verjeti Henryju, ker živi na kmetiji.</p>	<p style="text-align: right;">□ □ □</p>
<p>7. Jernej je rekel, da Silvin oče ni imel pravice kritizirati konstrukcije novega kina v mestu, saj je bil "samo arhitekt."</p>	<p style="text-align: right;">□ □ □</p>

12. Upoštevanje okoliščin

Predstavljate si igralca golfa, ki je na vrsti za udarec pred drevesom. Katere okoliščine mora upoštevati? Seveda mora upoštevati razdaljo do luknje, smer in moč vetra, izid (ker to lahko vpliva na njegovo drznost) in še mnogo drugega. Vse to bo vplivalo na izbiro palice in moč udarca.

Kadar razmišljamo o nekem dejanju, upoštevamo okoliščine, prav tako kot igralec golfa. Toda to storimo hitreje in bolj neuradno. Stvari ocenimo.

Katere okoliščine moramo upoštevati v naslednjih primerih?

1. Julka: "Sedaj ko mi je prijateljica Sara povedala skrivnost, mislim da jo bom povedala moji prijateljici Tini."
2. Dore: "Drsanje na ledu na jezeru izgleda preprosto. Mislim, da bom poskusil."
3. Marta: "Mislim, da grem na obisk k prijatelju Jerneju, pa čeprav močno sneži."
4. Hinko: "Oh, končni test iz slovenščine. Že komaj čakam!"
5. Učiteljica: "Melisa je oddala prazen list. Mislim, da je to nezadostno."
6. Cirila: "Zelena je, lahko grem čez cesto."
7. Martin: "Glej, na tleh je denarnica. Kdor jo najde, jo lahko obdrži."

NAČRT POGOVORA: Upoštevanje stvari in odločanje

---

1. Tina se poskuša odločiti, ali naj danes za v šolo uporabi senčilo za veke ali ne. Kaj vse bo upoštevala, ko se bo poskusila odločiti?
2. Liza se poskuša odločiti, ali naj pusti šolo in si poišče službo v domači tovarni azbesta. Kaj vse bo upoštevala, ko se bo poskusila odločiti?
3. Rok se poskuša odločiti, ali naj vpraša starše, če se lahko zaroči z Lindo. Kaj vse bo upošteval, ko se bo poskušal odločiti?
4. Bine se poskuša odločiti, ali naj vzame revijo, ki jo je gledal in odide z njo, medtem ko je prodajalka obrnjena proč. Kaj vse mora upoštevati?
5. Linda je povedala Tini, kaj sta z Rokom počela prejšnji večer. Tina razmišlja, da bi to povedala Lizi. Kaj vse mora Tina upoštevati, preden se odloči?
6. Borisu so starši rekli, da ne sme gledati TV, dokler ne naredi domače naloge. Boris pa sedaj zaradi tega razmišlja, da bi pobegnil od doma. Na kaj vse bi moral pomisliti?
7. Tinina babica bo jutri stara 90 let. Tina bi ji rada pripravila nekaj lepega. Na kaj vse mora misliti?
8. Roku je njegov bogati stric dal lovsko puško za darilo za 17. rojstni dan. Toda Rok je velik ljubitelj živali. Odločiti se mora, kaj bo rekel stricu. Kaj vse mora upoštevati?
9. Linda je ravno povedala Roku, da bo od njega sprejela sponko, ne pa prstana. Odločiti se mora, ali naj se prepira z njo ali ne. Kaj vse bo upošteval?

13. Pogojno razmišljanje

Tisti, ki poznajo formalno razmišljanje, bodo spoznali, da je Liza tu uporabila veljaven/tehten/utemeljen hipotetični (ali pogojni) silogizem. (Če učenci ne poznajo vzorce hipotetičnega silogizma, lahko ponovite 16. poglavje Harijevih odkritij. Priročnik z navodili, Filozofsko poizvedovanje, jasno razlaga veljavne/tehten in neveljavne vzorce silogizma.)

Za svojo glavno premiso je izbrala:

Če bi mi bilo kaj mar živali, jih ne bi jedel.

Za svojo podrejeno premiso je izbrala neizpodbitno dejstvo:

Ona jih je jedla.

Torej mora priti do zaključka:

Ni ji mar živali.

Zakaj je tako razmišljanje, sicer očitno veljavno, za Lizo nesprejemljivo? Oblika argumenta je pravilna. Tudi premise se mogoče nekaterim zdijo na prvi pogled resnične. V teh razmerah bi moral biti sklep resničen. Toda ravno zaključek se zdi Lizi odvraten: nasprotuje njenim čustvom, za katere ve, da jih goji do živali. Kaj naj rečemo v takšnem primeru? Ko pridemo do zaključka, za katerega pričakujemo, da bo resničen, pa se izkaže za napačnega, se moramo vrniti nazaj po naših korakih. Liza se mogoč spomni, da ne obstaja samo ena veljavna oblika pogojnega argumenta, ampak dve, tako da bi lahko preizkusila še drugo veljavno obliko.

Če bi mi bilo res kaj mar živali, jih ne bi jedla.

Toda res me skrbi zanje.

Torej jih ne bi smela jesti.

Kot alternativo bi lahko preverila glavno (prvo) premiso in mogoče bi ugotovila, da ni tako prepričljiva, kot se je zdela na začetku.

VAJA: Hipotetično razmišljanje

I. Kakšne sklepe bi lahko utemeljeno potegnili iz naslednjih stavkov:

1. Če ptice letijo proti severu, prihaja pomlad.
Ptice letijo proti severu.
2. Če Marta dobi petico, potem je gotovo učiteljčina ljubljenska.
Marta je učiteljčina ljubljenska.
3. Če jem jagode, dobim izpuščaje med prsti na nogama.
Imam izpuščaje med prsti na nogama.
4. Če zapiskam, Snoopy zalaja.
Snoopy ne laja.
5. Če je sedaj semafor rdeč, bo potem zelen.
Semafor je sedaj rdeč.
6. Če je lansko leto na današnji dan praznoval svoj stoti rojstni dan, potem je danes star 101 leto.
Danes ni star 101 leto.
7. Če so Avstrijci spredaj, potem Italijani niso dosti za njimi.
Avstrijci so spredaj.
8. Če je paradižnik zelenjava, potem je užiten.
Paradižnik ni zelenjava.
9. Če bi bili jedli te strupene gobe, potem bi bili sedaj bolni.
Niti najmanj niso bolni.
10. Če so v tem razredu otroci, potem so utrujeni in lačni.
Utrujeni in lačni so.

II. Najdite vsaj eno okoliščino, kjer naslednji "Če ..., potem..." stavki ne bi držali.

1. Če temperatura pade pod 0, bo ta voda zamrznila.
2. Če se učenci učijo, dobijo dobre ocene.
3. Če se nekaj dvigne v zrak, mora priti nazaj na tla.

III. Kateri naslednji primeri so po vašem mnenju primeri dobrega razmišljanja?

- a. Greg: "Če Tigri zmagajo na današnji tekmi, bodo svetovni prvaki."
Sam: "Novico imam zate. Zmagali so na današnji tekmi."
Greg: "To pomeni, da so svetovni prvaki."
- b. Lojze: "Če Kardinali danes zmagajo, potem so svetovni prvaki."
Cene: "Novico imam zate. Niso svetovni prvaki."
Lojze: "Torej niso dobili današnje tekme."

VAJA: Hipotetična igra

To je igra za tvorbo stavkov "Če... potem..." Seveda bo večina tako tvorjenih stavkov nesmiselna, toda saj gre samo za igro. Najprej prilepi vrtlilko in igralni karton na trdo lepenko. Potem lahko vrtlilko pritrdiš z buciko ali žebljem.

Pravila:

1. Izberite ekipe.
2. Izberite sodnika.
3. Mečite kovanec, katera ekipa začne.
4. Vsaka oseba dobi štiri vrtljaje. V prvem vrtljaju šteje tisto, kjer se kazalec ustavi na najbolj notranjem krogu. Potem naslednji krog in spet naslednji in končno zunanji krog.
5. Tvorite svoj stavek tako, kot vam narekuje drugi krog.
6. Beseda v tretjem krogu naj bo osebek v vašem stavku.
7. Beseda v četrtem krogu spada k povedku v vašem stavku.
8. Ravnajte se po navodilih v prvem krogu.
9. Če igralec pravilno tvori stavek, dobi njegova ekipa eno točko. Če igralec napačno tvori stavek, izgubi njegova ekipa eno točko.
10. Spremenite svoj stavek v hipotetični (Če...potem...) stavek. Povejte tri stavke, ki sledijo, če je prvi stavek resničen.
11. Sodnik lahko oceni te tri stavke in jim dodeli točke (0, 1, 2 ali 3).

14. Obljube

Obljuba je jamstvo ali obveza, da bomo nekaj storili. Na sedmi strani se Liza odloči, da bo obzirnejša do drugih. Pravzaprav obljubi to sama sebi. Kadar nekaj obljubimo ali se za nekaj odločimo, sami sebi rečemo, da to moramo storiti, kar je naša obveznost, da to storimo. Če potem ne storimo, kar smo obljubili, smo prelomili obljubo. V nekem smislu smo bili nedosledni sami s sabo, ker nismo držali dane besede.

Obljube ne smemo zamenjati z napovedjo. Kadar napovedujemo, da se bo nekaj zgodilo, impliciramo, da se bo to zgodilo ne glede na naše napore. Če pa obljubimo, da se bo nekaj zgodilo, mislimo, da se bo to zgodilo zaradi naših naporov. (Otroci nas pogosto opominjajo na to, za kar mislijo, da so naše obljube, čeprav so bile to samo napovedi. Odrasli morajo paziti, da ne govorijo na način, ki bi otroke napeljal na zmotno interpretacijo.)

VAJA: Obljube in napovedi

V katerih naslednjih primerih gre za obljubo ali napoved (lahko je tudi oboje ali ne eno ne drugo)?

	Obljuba	napoved	oboje	nobeno
1. Romeo: "Obljubi, da me boš vedno ljubila." Julija: "Obljubim."	☐	☐	☐	☐
2. Andrej: "Ali bo sonce vedno vzhajalo?" Jernej: "Da, bo in to je obljuba."	☐	☐	☐	☐
3. Sinjebradec: "Me boš vedno ljubila?" Žena: "Vse svoje življenje, to ti obljubim."	☐	☐	☐	☐
4. Kiti: "Ali si lahko prosim tiho?" Stane: "Tiho bom kot miška."	☐	☐	☐	☐
5. Gozdarjeva žena: "Otroka, ali sta počistila prah, tako kot sem vama rekla?" Janezek in Metka: "Ne, polizala sva ga in obljubila, da ga bova tudi naslednjič."	☐	☐	☐	☐
6. Tine: "Obljubil si, da mi boš vrnil denar, ki sem ti ga posodil in obljubo moraš držati." Lojze: "Nisem obljubil. Napovedal sem, da ti bom vrnil, a sem se motil."	☐	☐	☐	☐
7. Ali Baba: "Ali me vzameš s seboj na tvoje naslednje potovanje?" Sinbad: "Če se boš lepo obnašal."	☐	☐	☐	☐
8. Snubec: "Kdaj mi boš povedala, če se boš poročila z menoj?" Atalanta: "Jutri."	☐	☐	☐	☐
9. Plesalec: "Obljubi mi karkoli, toda prinesi mi stekleničko dragega parfuma." Pločevinasti vojak: "Tu imaš parfum. Obljubim, da ti jutri prinesem Luno."	☐	☐	☐	☐
10. Aladin: "Kako bi ti bilo všeč, če bi se poročil s tvojo hčerko?" Sultan: "Je to grožnja ali obljuba?"	☐	☐	☐	☐

VAJA: Kaj pomeni "prav/pravilen/pravica"?

Navodilo: V naslednjih stavkih nadomesti besedo prav/pravilen/pravica z neko drugo besedo:

16. Očetu sem rekel (rekla), da imam tečaj iz nisanja prav ..... v bližini cerkve na Borovi ulici.
17. Pravico ..... imam povedati tisto, za kar mislim, da je res.
18. Ali je prav ....., da si buden (budna) in razmišljaš o stvareh, ko ti je oče rekel, da pojdi spat?
19. Suzana mi je povedala, da je čutila, da nekaj ni prav ....., ko je vstopila v sobo.
20. Ko sem končal(a) z nastopom in se vrnil(a) med poslušalce, mi je oče rekel: "Prav ..... dobro ti je šlo. Kar tako naprej."
21. Po dolgem prepiru s sestro sem rekel(a): "Prav ..... imaš in nočem se več pogovarjati o tem."
22. Danes sem dobil(a) nazaj domačo nalogo in učitelj je napisal "75% pravilno ....."
23. Ko je Darka vstopila v sobo, je rekla: "Slika ni prav ..... na steni. Nekaj ni v redu."
24. Kadar pišem pesmi, dolgo iščem pravo ..... besedo, da bi izrazil (a), kaj mislim.
25. Imel(a) sem prijatelja, ki me je poskušal prepričati, da je včasih prav ....., da te izključijo iz šole. Nisem se strinjal(a). Mislim, da ima vsakdo pravico ..... do izobrazbe, ki ti je nihče ne more odvzeti.
26. V matematiki je 4 vedno pravilen ..... odgovor na vprašanje, koliko je 2 in 2.
27. Edo mi je posodil denar in ne bi bilo prav ....., če mu ga ne bi vrnil(a).
28. Mesec je prav ..... nad našo garažo. Vidim ga skozi daljnogled.
29. Marija je poskusila pravilno ..... narisati obris Katjinega nosu.
30. Po prepiru z najboljšo prijateljico (najboljšim prijateljem) včasih ne veš, kaj je prav ..... storiti. Da bi jo prav ..... kmalu poklical(a), se zdi malce čudno. Vendar, če je ne pokličeš, se tudi ne zdi prav .....